

BİR TARİHÇİ YURTSEVER: ERGÜN AYBARS

A PATRIOTIC HISTORIAN: TO ERGUN AYBARS

Yaşar AKSOY*

Bir tarihçi hakkında yorum yarken, en azından tarih bilimi üzerine akademik anlamda reel bilgilere sahip olmak gerekir. “Tarihin tarifi ve metodu” üzerine genel doğruları hiç unutmamak şarttır.

Eğer konu tarihçi Ergün Aybars ise, işte buradan işe başlamanın yaralı olacağına inanıyorum. Hiç şüphesiz, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları’ndan basılan (Yayın No: 449, 1950), Ord.Prof.Dr.Fuad Köprülü’ye ithaf edilen ve yazarı tarafından aynı yıl tarihçi valideme armağan edilmiş olan Prof.Dr.Zeki Velidi Togan’ın nefis kitabı “Tarihte Usul” eserinde sunulan tarih kavramlarına ve ilmi metodlara başvurabilirim, ancak o zaman tarih biliminin güncel kazanım ve yaklaşımlarını es geçmiş olurum, bu da epey eksiklik yaratır. Cambridge Üniversitesi akademisyenlerinde Edward Haller Carr’ın “Tarih Nedir? (What is History, Cambridge, 1961)” yapıtındaki veya Will & Ariel Durant’ın “Tarihten Dersler (The Lessons of History, New York, 1968)” yapıtındaki ve yine E.H.Carr ile Jose Fontana’nın ortak imzalarıyla yayınlanan “Tarih Yazımında Nesnellik ve Yanlılık” (İmge kitabevi, 1992, Almandan çeviren: Prof.Dr.Özer Ozankaya) isimli eserdeki güncel ve çağdaş tarih tariflerini de ele alabilirim.

Ancak ben sürekli aradığım ve sonunda anlayışına en yakın ve en gerçekçi tarih tarifini, David Thomson’un “Tarihin Amacı” (The Aims of History, Londra, 1972) kitabında buldum. Aziz tarihçi dostum Prof.Dr. Salih Özbaran’ın İngilizce aslından başarıyla çevirdiği bu yapıt, tarihin sonsuz içyüzünü bize anlaşılır biçimde açıklamıştır (Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:20).

David Thomson’un yorumunu aynen verelim:

“Tarihçi, kendisini halen süregelen tartışmalar için cephane sağlayıcı görüşten uzak tutmak isteyecektir. Bir o kadar da, tarihin doğa bilimlerinde ve matematikteki gerçekler benzeri objektif hakikatleri içerdiği ve yansıttığı

* Gazeteci-Yazar, (yasaraksoy35@yahoo.com).

görüşünü onaylamayacaktır. Tarih, ne kesif sübjektivite (yani, tarihten ders alma biçiminde anlama), ne de matematik gibi, kişisel olmayan objektif ve kesinlik arzeder.

Tarih, bunların dışında, her ikisinden de farklı bir şey getirir; belli bir entellektüel düzey, yüksek eğitim değeri olan tam bir zihni terbiye biçimi ve insan davranışına tam nüfuz ile kişinin yaşamını değiştirebilen bir hayal ve anlayış dinamizmi. Belki de, zamanımızın eğitim ve kültür açısından en önemli ve hümanist aracı.”

David Thomson, modern toplumda tarihin yeri ve önemini böyle belirtiyor. Demek ki tarihçiyi, aydınlık ve hümanist bir yüksek kültür ve eğitim aracı olan “tarih bilimini”, insan topluluklarını zihniyet bakımından terbiye etmek için kullanan hizmet kişisi olarak görmemiz gerekiyor.

Bu tarif, eğitim ve sivil toplum hizmetleri, yazdığı kitaplar ve makaleler, panel ve konferans uğraşları ve en önemlisi cumhuriyetçi birikimi ve tavrı ile televizyon açık oturumlarında dışı karşıt konuşmacılara meydanı boş bırakmayan Prof.Dr.Ergün Aybars’ın akademik hizmetlerini ve “yurtseverlik” bağlamında toplumsal hizmetlerini tümüyle içermektedir.

Ergün Aybars’ın Benzersiz Hizmetleri

Prof.Dr.Ergün Aybars’ın akademik özellik ve başarıları üzerinde tarihçi kalemlerce çok şeyin kayda geçirileceğinden eminim. Ben bu yazımda bu eşi az bulunur tarihçinin yurtseverliği ile daima hayranlığını, bağlılığını belirttiği hocası Prof.Dr.Enver Ziya Karal üzerinde durmak istiyorum.

Ergün Aybars ile birlikte yaşadığımız İzmir şehri, 1980 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Doçenti olarak göreve başladığı andan itibaren günümüze kadar geçen zaman içinde, profesör olarak İnkılap Tarihi eğimcisi, daha sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü olarak, Prof.Ergün Aybars kadar şehrin her türlü sosyolojik tabakasına hiçbir çıkar gözetmeden, gönüllü olarak tarih metod ve disiplini içinde eğitimci, konferansçı, panel ve tv konuşmacısı, yazar olarak çok uzun yıllar hizmet etmiş bir başka tarihçi tanımamıştır.

Çeşitli dernek, sivil toplum kuruluşu, vakıf ve meslek odasında binlerce konferans... Çeşitli dergi ve gazetelerde sayısız aydınlatıcı makale... Ve öğretim üyeliği ve müdürlüğünü yaptığı Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü’nde örnek bir görev anlayışı...

Bütün bu çerçeveyi sürükleyen ve ileri aşamalara götüren tek bir enerji vardı: Bu da şuydu: *Milli Kurtuluş Savaşı bilincini ve Atatürk’ün önderlik ettiği Cumhuriyeti Türkiye’sinin kuruluş ilkelerini, bir Cumhuriyet Tarihçisinin bilimsel yöntemleriyle popüler biçimde halka aktarılması...*

Ergün Aybars önce tarihçiydi, sonra Atatürk Devrimleri'nin bir silahşörüydü, sonra da bildiğini, araştırdığını ve inandığını dört duvar arasındaki bir akademik odada arşivlemeyip, tam tersine kendini her türlü tehlikeye meydan okuyarak halkına aktarmayı bir kutsal görev bilen bir hizmet adamıydı.

Bu bakımda inanç, bilgi ve hizmet bileşimini pek saygın biçimde kurmuştur.

Bu değerli bilim adamının belki sayısız konferansını, panel sunumunu ve televizyon konuşmalarını dinledim; bir kısmında omuz omuza halkımıza gerçekleri ve ülkemizi tehdit eden tarihi ve güncel tehlikeleri anlattık. Ergün Aybars ile birlikte panel konuşmacısı olmam benim için bir onur fırsatydı daima. Rahmetli Av.Ayla Selşik Tamar'ın genel başkanlığını yaptığı Kemalist Laikler Derneği'nde uzun yıllar birlikte yönetim kurulu yaptığımız süreçte, her yönetim toplantısında Ergün Aybars'ın bir iki koltuk ötesinde hocamızın özel tarihi yorumlarını dinlemek ve feyz almak da apayrı bir keyifti.

“İzmir'in İşgali ve Tam Bağımsızlık” Paneli

Prof. Dr. Ergün Aybars ile birlikte konuşmacı olarak katıldığımız nice paneli hatırlıyorum.

Örneğin İzmir Tevfik Fikret Lisesi salonundayız. “Kemalist Laikler Derneği” tarafından düzenlenen “İzmir'in İşgali ve Tam Bağımsızlık” panelini, dernek başkanı ve İzmir'in öncü kemalist kadınlarından Av. Ayla Selşik Tamar yönetmekte. E.Amiral Tanju Erdem, E.General Sedat İlhan, E.Korgeneral Yaşar Müjdeci, Prof. Ergün Aybars ve ben konuşmacı olarak katılmıştık.

Devlet eski Bakanı Işıl Saygın, Türk Parlamenterler Derneği İzmir Başkanı Mustafa Öztin, Türk Kadınlar Birliği Başkanı Şermin Akman, Prof. Nezihe ve Prof. Fikret Sönmez, televizyon yorumcusu Orhan Ayber gibi dostlarımızın ve çok seçkin bir dinleyici kitlesinin katıldığı toplantı öncesinde, beni çok duygulandıran bir olay gerçekleşmişti. Birinci Ordu ve Sıkıyönetim eski Komutanı, İstanbul Belediye eski Başkanı, Emekli Orgeneral, sevgili büyüğüm İsmail Hakkı Akansel, binbir emekle yazdığı ve Genelkurmay Harp Akademileri tarafından yeni basılan «Atatürk ve Yaverleri» kitabını imzalayarak bana hediye etti ve göğsüme Atatürk'ün imzasından oluşan bir altın kaplama rozet taktı. Elllerinden öpmüştüm.

9 Eylül 1922'de İzmir'in Kurtuluşu'nda İzmir Postanesi'ne ve 16 Eylül'de Çeşme'ye Türk bayrağını çeken süvari üsteğmeni ve daha sonra orgeneral olan merhum Selahattin Selşik'in kızı olan panel yöneticisi Av. Ayla Selşik Tamar, 15 Mayıs 1919 günü gerçekleşen İzmir'in İşgali'nin İzmirli için önce bir matem, ardından bir direnme coşkusu anlamına geldiği belirttikten sonra, Prof. Ergün Aybars, «Emperyalist Batı'nın Türk'ü esir etme politikası olan Sevr'in bugün

yine başka kılıklar altında gündemde olduğunu, ülkemizin bunalımdan çıkma şansının laik, kemalist ve vatansever bir ruhla olacağını» altını çizmişti. Ben ise, şehrin işgalini ve Hasan Tahsin'in yaşamını anlatmıştım. Değerli konuşmacıların sunumlarından sonra tam bağımsızlık aşkıyla salonu bütünleştirmiştik...

Yine bir başka paneli hatırlıyorum...

Bu kez bir 9 Eylül günü idi... İzmir'in kurtuluşunu konuşacaktık. Değerli tarihçi Oktay Gökdemir'in müdürlüğünü yaptığı Ahmet Priştina Kent Arşivi ve Müzesi'nin bahçesi tıka basa vatandaşlarca dolmuştu. Rahmetli Prof.Dr.Türkan Saylan, Rüştü Asyalı, Ali Kocatepe, Prof.Ergün Aybars ve ben gecenin geç saatlerine kadar 9 Eylül bilincini yorumlamıştık. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu, hepimize teker teker çiçek vermişti. Unutulmaz bir akşamdı.

Böyle nice panel ve hocanın tek başına sunduğu konferansları hatırlıyorum.

Bitmez tükenmez bir görev aşkıyla gerçekleşti bu etkinlikler...

Öğretim Görevliliği Teklifi

Hele bir gün böyle bir toplantının sonunda, bana enstitüde öğretim görevliliği yapmamı teklif ettiği zaman sevincimden ve gururumdan havalara uçmuşum. Tarihçi annemin en yakın tarihçi arkadaşı Prof. Enver Ziya Karal'ın en başarılı öğrencisi Prof.Ergün Aybars tarafından, müdürlüğünü yaptığı D.E.Ü.İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri Enstitüsü'nde ders vermem teklif ediliyordu.

Hocam acaba başarabilir miyim? dedim.

Bal gibi başarırısın. Sen panellerde konuşurken biz seni izlemiyor muyuz sanki?... Konuşmalarındaki metod, bir anfiide tarih dersi verebilmenin ipuçlarını bize zaten sunuyor, demişti.

Böylece dışarıdan üniversiteye ders verilmesi kaldırılınca kadar, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin Ekonomi, Ekonometri, Çalışma Ekonomisi (Çeko) ve İşletme bölümlerinde "İnkılap Tarihi" dersi verdim.

Burada bir ayrıntı benim için çok önemliydi. Klasik İnkılap Tarihi disiplini yerine, bu çok aydınlık yüzlü birinci sınıf ekonomi öğrencilerine acaba "İktisadi İnkılap Tarihi" dersi sunabilir miydim?... Yani klasik tarihçilik yerine ekonomi ile tarihi buluşturan bir görüş açısını enstitü yönetimi nasıl karşılardı?... Bunu, Ergün Aybars'e danıştığım zaman gözleri parladı ve tek cümle söylemişti: "Nefis olur!..."

İşte bu, statükolara ve bürokratik katı disipline sıkışmamış bir tarihinin her zaman yeniliğe ve devrimci öğretimciliğe verdiği şans ve destek idi...

Bu sebepten daha dersimin ilk dakikalarında ekonomi öğrencilerinin sınıfları doldurduğu bir ortamda, Atatürk'ün karga kovaladığı yılları anlatmakla işe başlamadım. Kara tahtaya önce "Devrim Nedir?" diye yazdım... Sonra "Ekonomik Devrimler" başlığı altında, Burjuva Devrimleri ve Kapitalizm, Komünist Devrim, Kemalist Devrim yazdım... En sonuna ise Emperyalizm yazdım.. Teker teker bu kavramları açıklamakla işe başladım. Öğrencilerin gözleri faltaşı gibi açılmıştı.

Bu metod, tamamen Ergün Aybars'ın bana bahsettiği bir özgür eğitim alanında başat bulmuştu. Hayatımın en tatlı yıllarını Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencileri arasında geçirdim, çeşitli şirket, holding ve bankalarda çalışan eski öğrencilerimle ilişkim ve dostluğum halen sürmektedir. Bu süreç içinde mühendislik fakültesinden değil, tarih fakültelerinden birinden mezun olup, enstitüde Ergün Aybars hocanın yıllar önce bir asistanı olabilseydim ne mutlu bir akademik hayatım olacağına hep hayal ettim.

Ama hayat bana başka bir mücadele yolundan yani gazetecilik alanından,, vatana, millete ve Atatürk'e yazar olara hizmet etme kaderini çizmişti. Öğretim üyeliği anıları, bu yolda sönmeyen bir çiçek olarak Ergün hocam tarafından bana armağan olarak kaldı. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi öğretim görevlisi olduğum dönemden hiçbir kötü hatıram geriye kalmadı.

Enver Ziya Karal Hatıraları

Ergün Aybars'a sevgi ve saygımın bir başka sebebi de, onun Ord. Prof.Dr.Enver Ziya Karal'ın sevgili bir öğrencisi olmasıydı, hayatlarının her aşamasında sıcak ilişkiler içinde olmuşlardı. Üstelik Enver Ziya Karal'n eşi Fatma Karal Hanımefendi, Ergün Hoca'ya eşini ailesinden isteyecek kadar yakındı.. Şimdi Ergün Aybars'ın hatıralarından önemli bir bölümü okuyalım:

"Fakültede çok başarılı bir öğrenci oldum. Bütün kürsülerin sınavlarını ilk girdiğim seferde verdim. Yakınçağ Tarihi Kürsüsü'ne geçtim. Yakınçağ Tarihi olayları daha çok ilgimi çekiyordu; sanki günümüzün temel sorunlarının başlangıcı, ipuçları oradaydı. Bu kürsüde Enver Ziya Karal'ın çok beğendiği bir öğrenci oldum. Hocaların insanlar üzerinde etkisi büyüktür. İnsan, yaşamında bazı kişileri kendisine örnek alır. Üzerimde açık bir etkisi vardır.

Hocam Enver Ziya Karal'la çok yakındık. Eşi Fatma Teyze, Allah rahmet etsin, bir oğlu gibi severdi beni. Hocamla da baba oğul gibiydik. Fatma Teyze, Enver Ziya Karal hocamdan sonra vefat etti. Sanırım vefat ettiğinde doksan yaşındaydı. Çok yakındık; hocam vefat ettikten sonra da Fatma Teyze ile yakınlığım sürdü. Hatta ben eşimle evlenmeye karar verdiğimde, bana annelik yaptı, eşimi istemeye beraber gittik. Fatma Teyze, eşimi benim için istedi sonra da evlendik tabii."

Benim burada eklemek istediğim, Ergün Aybars'ın hayatında çok önemli rolleri bulunan Enver ve Fatma Karal'ın, rahmetli annem tarih öğretmeni Zehra Aksoy'un çok yakın arkadaşları olmasıdır. Yazıma eklediğim iki fotoğraf, hem İzmir Kız Lisesi öğrencisi Fatma ile hem de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih doçenti Enver Ziya Karal ile annemin yakın dostluklarını belgelemektedir.

Birinci fotoğrafta İzmir Kız Lisesi son sınıf öğrencileri, ortadaki Coğrafya öğretmeni Ziya Yamanlar'ın çevresindedir. Ayaktakiler: Nejat, Mebrure, Ruksan, Rebia, Güzin, Fatma (daha sonra Enver Ziya Karal'ın eşi). Orta sıra: Sabahat, Fevziye, Ziya Yamanlar, Aliye, Mebuse. Ön sıra: Nazan, Fikret, Zehra Dölek (Aksoy, annem), Münire.

Annemin anlattıklarından çok net biçimde notlarımda kaldığına göre, 1927 - 1930 yılları arasında İzmir Kız Lisesi'nde yan yana oturan üç kız arkadaş vardı. Bunlar Bedriye, Fatma ve Zehra idiler. Üç kız arkadaş üniversite tahsili için birlikte İstanbul'a gittiler ve orada 1931 - 1935 yılları arasında bazen yatılı bazen evci okudular. Bedriye, bu İstanbul öğrenimi sırasında aynı arkadaş gurubu içinde tarihçi Nihal Atsız ile tanıştı ve onunla evlendi. Fatma ise, Enver Ziya Karal'ın eşi oldu.

Gelelim ikinci fotoğrafa, 24 Haziran 1935 tarih ve arkasında Mükrimin Halil Yinanç orijinal imzalı fotoğraf İstanbul Üniversitesi Türkoloji bölümü önünde çekilmiş. Ön sıra çok önemli. Tarihin temel direkleri orada bulunuyor. Sağdan itibaren, ismi yazılmamış bir tarihçi, genç doçent Enver Ziya Karal, Şemsettin Günaltay, Akdes Nimet Kurat ve Mükrimin Halil Yinanç görülüyor. Enver Ziya Karal'ın tam arkasında, yani ikinci sıradaki ikinci kişi Bedriye (Atsız). Akdes Nimet Kurat'ın tam arkasında ise çenesi yarım gözükten annem Zehra (Aksoy).

Tıpkı eski fotoğraflar gibi tarihin de, nice yaşanmışlıkları, gerçekleri ve gizemleri sakladığı ne kadar doğru. Bu fotoğraflar bunu ispatlamakta.

Ergün Aybars gibi annem de Enver Ziya Karal'ın eşi Fatma hanımefendiyi çok severdi ancak farklı şehirlerde yaşadıkları için çok uzun zamandır ilişkileri kesilmişti. Bir gün Ergün Aybars'tan Fatma hanımefendinin adres ve telefonunu istemiştim, amacım annemle irtibatlarını yeniden kurabilmektir. Ergün hocam istediğimi yerine getirmişti: "Fatma Karal, Bahçelievler, 6.Sokak, No:43 Ankara, Tel: 0312.2132865". Bu ilişkiyi oluşturamadan ne yazık ki annem evde komaya girdi ve vefat etti. Demek ki, yaşanmışlıkları bırakın tekrar etmeyi, karşılıklı hatırlamak bile bazen imkansız oluyor çizilen kadere göre...

Enver Ziya Karal'a, Fatma Karal'a, yazımda ismi geçen Cumhuriyetin ilk dönem tarihçilerine, bu arada naçizane tarihçi valideme rahmet diliyorum.

Sonuç

Ergün Aybars, seçkin tarihçi akademik hayatının yanı sıra, özellikle İzmir’de eğitici bir yurtsever olarak, toplumsal alanda, sivil dünyada çok önemli bilgilendirici ve yönlendirici görevler ifa etmiştir; bu bakımdan hakkı ödenemez.

Biz hocamla görevimizi yaptık.

Bu yolda haksız biçimde suçlandığımız hatta arkamızdan hançerlendiğimiz zamanlar da oldu. Aynı çevre ve kişilerce hedef tahtasına da konduk.

Ama devran daima iyiden yana döndü...

Gekçek ve hak, ilahi alemin tek adresi oldu...

Şimdi Ergün hocam gibi ben de ülkemize hiçbir çıkar gözetmeden hizmet ettiğimiz için torunlarımızla beraber huzur içindeyiz

Bu bize yetiyor.

1930 Yılı, İzmir Kız Lisesi son sınıf öğrencileri ve Coğrafya öğretmeni Ziya Yamanlar.
 Ayaktakiler: Nejat, Mebrure, Ruksan, Rebia, Güzin, Fatma (*Enver Ziya Karal'ın eşi*).
 Orta sıra: Sabahat, Fevziye, Ziya Yamanlar, Aliye, Mebuse.
 Ön sıra: Nazan, Fikret, Zehra Dölek (*Aksoy, annem*), Münire.

24 Haziran 1935 tarih ve arkasında Mükrimin Halil Yinaç orijinal imzalı fotoğraf İstanbul Üniversitesi Türkoloji bölümü önünde çekilmiş. Önde sağdan itibaren, ismi yazılmamış bir tarihçi, genç doçent Enver Ziya Karal, Şemsettin Günaltay, Akdes Nimet Kurat ve Mükrimin Halil Yinaç görülüyor. Enver Ziya Karal'ın tam arkasında, yani ikinci sıradaki ikinci kişi Bedriye (*Atsız*). Akdes Nimet Kurat'ın tam arkasında ise çenesi yarım gözükken annem Zehra (*Aksoy*).

9 Eylül 2006...

İzmir Ahmet Pıştına Kent Arşivi ve Müzesi bahçesinde bir "9 Eylül" paneli.
Ali Kocatepe, Rüştü Asyalı, Prof.Türkan Saylan, Prof.Ergün Aybars ve Yaşar Aksoy.